

Input // output

Pensioenen (I)

Door de vergrijzing wordt het steeds lastiger om de pensioenen te financieren. De standaardremedie is verhoging van de pensioenleeftijd, maar aanvullend kan de overheid ervoor kiezen om werknemers stapsgewijze in te laten stromen als gepensioneerde. Hierbij zouden werknemers geleidelijk minder werken, maar later met pensioen te gaan. Elsayed *et al.* vroegen bijna vierduizend Nederlandse werknemers in de publieke sector in hoeverre ze bereid waren om geleidelijk langer door te werken tegen een financiële beloning. Hieruit kwam naar voren dat, met de juiste prikkels, werknemers bereid waren om een jaar langer door te werken. Per saldo zou het aantal

gewerkte maanden van werknemers echter 3,4 maanden minder zijn. Hoewel het systeem welvaartsverhogend is – aangenomen dat iedereen vrij is om wel of niet te participeren – gaat de voorkeur van de werknemers vooral uit naar het oude systeem. Ten slotte blijkt dat vooral werknemers met niet-routinematige banen het voorgestelde systeem aantrekkelijk vinden. Volgens de auteurs kunnen vooral bij hen het arbeidsaanbod en het welvaartseffect toenemen.

Elsayed, A., A. de Grip, D. Fouarge en R. Montziaan (2015) Gradual retirement, financial incentives and labour supply of older workers: evidence from stated preference analysis, ROA Research Memorandum, 9.

Bezit

In de gedragseconomie betekent het *endowment effect* dat mensen waarde hechten aan iets, alleen maar omdat ze het bezitten. Ze zijn daarom meer bereid om te betalen voor behoud van een goed dat ze bezitten dan voor een goed dat ze niet bezitten. In een laboratoriumexperiment onderzochten Drouvelis en Sonnemans het endowment effect in een speltheoretische setting. Hierin speelt niet alleen de eigen actie, maar ook die van de andere spelers een rol. De auteurs vroegen ruim honderd deelnemers in hoeverre ze bereid waren te betalen om mee te doen in een spel. Voor het endowment effect kregen de deelnemers ofwel een recht om mee te doen ofwel ze kregen dat niet, in welk geval het opgegeven bedrag volstrekt hypothetisch was. Als referentiekader stelden de auteurs dezelfde vraag in een loterij waar enkel de individuele actie een rol speelt. Uit de experimenten komt naar voren dat zowel in een speltheoretische setting als in een loterij het endowment effect statistisch significant aanwezig is, met name in het spel.

Drouvelis, M. en J. Sonnemans (2015) The endowment effect in games. Tinbergen Institute Discussion Paper, 114.

Bubbels

Wat omhoog gaat, gaat ook weer omlaag. Dat is een veelgehoorde les nadat de zeepbellen knapten tijdens de financiële crisis. Maar leidt een boom daadwerkelijk altijd tot een bust? Goetzmann bestudeerde de frequentie van sterke groei in marktwaarde (boom) vanaf begin twintigste eeuw. Hij definieert een bubbel (bust) als een sterke groei die vervolgens sterk inzakt. Uit de analyse blijkt dat een op de tien booms eindigt in een bust. Goetzmann concludeert dat lang niet alle booms worden gevolgd door een bust. Wat omhoog gaat, hoeft dus niet ook weer omlaag te gaan.

Goetzmann, W.N. (2015) Bubble investing: learning from history. NBER Working Paper, 21693.

Vermogensbelasting

Op verzoek van de SP onderzochten Lejour en Quist de effecten van een alternatieve variant van de vermogensbelasting in 2016. In deze variant worden de vermogenswinsten voor veertig procent belast op basis van daadwerkelijk rendement, in plaats van een fictief percentage van vier procent, met een heffingskorting van tweehonderd euro. Hiernaast wordt het vermogen boven de miljoen euro belast met één procent en boven de twee miljoen met twee procent, vergelijkbaar met het schijventarief voor de inkomensbelasting. Gebruikmakend van data over vermogen uit 2010 en bij een verwacht rendement van 4,2 procent, schatten de auteurs een stijging van bijna 2,8 miljard euro aan belastingopbrengsten van vermogenswinsten. De voorgestelde belasting over feitelijke vermogens levert in totaal 1,4 miljard euro op. Gedragseffecten zijn buiten beschouwing gelaten.

Lejour, A. en A. Quist (2015) CPB-analyse van voorstellen vermogensbelasting. CPB Notitie, 6 oktober.

Beloningsverschil

Nederlandse vrouwen ontvingen in 2014 16,1 procent minder loon dan mannen. Dat wil zeggen dat voor elke honderd euro een man verdient, een vrouw gemiddeld 83,90 euro verdient. Sinds het begin van de meting in 2008, toen het aandeel 79,9 procent bedroeg, is het aandeel alleen

83,9
procent van het loon
van mannen

maar gestegen. Het beloningsverschil is het kleinst voor werknemers in overheidsdienst en het grootst in de financiële dienstverlening, waar het aandeel respectievelijk 96,7 en 71,6 procent was.

CBS (2015) Beloningsverschillen tussen mannen en vrouwen; bedrijfstakken (SBI 2008) Statistieken op CBS Statline, 10 november.

Studentenkeuze

Studenten kunnen steeds meer gebruikmaken van digitale leeromgevingen, waardoor daadwerkelijke hoorcolleges overbodig lijken te worden. In voorgaande studies over de relatie tussen hoorcolleges en academische prestaties werd geprobeerd *selection bias* te voorkomen door studenten willekeurig in te delen in groepen met en zonder hoorcollege. Deze willekeurige experimenten schieten echter tekort, aangezien studenten kunnen weigeren te participeren en omdat het idee van willekeur van invloed is op de motivatie van de student. Joyce *et al.* experimenteerden daarom met twee soorten groepen. In 2013 werden 725 studenten voor het vak micro-economie willekeurig verdeeld over groepen die één dan wel twee hoorcolleges per week kregen, aangevuld met toegang tot online lesmateriaal. Een jaar later mocht de volgende lichter, ditmaal 769 studenten, *kies* of ze een of twee hoorcolleges per week kregen. Bij de willekeurige indeling van studenten gingen de prestaties omhoog met het aantal hoorcolleges. Bij de eigen keuze voor het aantal hoorcolleges was het prestatie-effect van het aantal hoorcolleges kleiner. De resultaten suggereren dat de mogelijkheid om hoorcolleges te kiezen voor grote verplichte vakken geen rol speelt in de prestatie van studenten.

Joyce, T.J., S. Crocket, D.A. Jaeger *et al.* (2015) Do students know best? Choice, classroom time, and academic performance. *NBER Working Paper*, 21656.

Gedrag en macro

Naast het standaard dynamische stochastische algemeen evenwichtsmodel dat rationale verwachtingen aanneemt, bestaan er ook gedragseconomische modellen waarin de verwachtingen beperkt rationeel zijn. De Grauwe en Gerba vergeleken de modellen op basis van Amerikaanse macro-economische en financiële gegevens over de laatste zestig jaar. Ze bekeken in het bijzonder de impact van financiële schokken op de aanbodkant van de economie. Uit de analyse blijkt dat beide soorten modellen, met of zonder rationale verwachtingen, succesvol zijn in het schatten van de gegevens. Wel blijkt het gedragseconomische model preciezer te zijn dan het dynamische stochastische algemeen evenwichtsmodel. Daartegenover staat dat er zich via de aanbodkant minder financiële schokken zullen verspreiden.

De Grauwe, P. en E. Gerba (2015) Stock market cycles and supply side dynamics: two words, one vision? *CESifo Working Paper*, 5573.

Pensioenen (II)

Hoe hoger de pensioenleeftijd, hoe houdbaarder een pensioenstelsel. Bij zware banen zou een verhoging in pensioenleeftijd echter veel eisen van een werknemer. Gelet op de resulterende gezondheidskosten zou het efficiënt zijn om bepaalde soorten banen uit te zonderen van een hogere pensioenleeftijd. Gezien de controversie hiervan onderzochten Vermeer *et al.* de publieke opinie erover. Nederlanders blijken eerder geneigd om aan vervroegde pensionering voor zware beroepen mee te betalen als hun eigen baan veeleisend is, maar zijn daartoe ook bereid als hun baan niet veeleisend is. De auteurs concluderen dat Nederlanders het voornamelijk eens zijn dat werknemers met veeleisende banen eerder op pensioen kunnen.

Vermeer, N., M. Mastrogiacomo en A. van Soest (2015) Demanding occupations and retirement age. *IZA Discussion Paper*, 9462.

Pensioenen (III)

Door de financiële crisis van 2007 zijn pensioenfondsen aanzienlijk gedaald in waarde. De Haan onderzocht welke maatregelen Nederlandse pensioenfondsen namen om hun vermogenspositie te herstellen. Daartoe bestudeerde hij 213 ondergefinancierde pensioenen uit de periode 2011–2013. Uit zijn analyse hiervan blijkt dat Nederlandse pensioenfondsen eerst kozen voor een hogere contributie, toen voor het weglaten van indexatie en pas als laatste voor pensioenverlaging. Dit laatste gebeurt met name wanneer wanneer de deelnemers relatief jong zijn en er weinig tijd is voor herstel.

Haan, L. de (2015) Recovery measures of underfunded pension funds: higher contributions, no taxation or pension cuts? *DNB Working Paper*, 485.

Intra-huishouden

Onderzoek naar de relatie tussen arbeidsbelasting en -participatie neemt vaak aan dat een huishouden een enkelvoudige nutsfunctie heeft. Dit terwijl het juist aannemelijk is dat een vrouw anders reageert dan haar man op een verandering in de belasting. Gebruikmakend van data over kinderloze koppels in Nederland uit de periode 1990–2001 analyseerde Bloemen het effect van een belastingafrek in een model dat verschillende nutsfuncties binnen het huishouden toelaat. De hypothese is dat verlaging van de belastingafrek in eerste instantie vooral de man raakt, die vaak primaire kostwinnaar is. Die zal minder inkomen overdragen aan de vrouw, wat haar kan prikkelen om te werken. Het effect blijkt empirisch echter klein en zou effectiever zijn wanneer de belastingafrek voor de vrouw werd verhoogd. Bloemen concludeert dat de effectiviteit van het beleid groter zou zijn als er rekening wordt gehouden met de interactie binnen het huishouden.

Bloemen, H. (2015) Collective labour supply, taxes, and intrahousehold allocation: an empirical approach. *Tinbergen Institute Discussion Paper*, 121.

Bobo's

De Bobo's (Bourgeois Bohème) ontwikkelen zich als een nieuw soort elite in grote steden. Het zijn doorgaans milieubewuste en links-politiek geëngageerde intellectuelen die zich inzetten voor openbaar verkeer, diversiteit en sociale stedelijke voorzieningen. Saint-Paul biedt een economisch perspectief door middel van een theoretisch onderzoek aangevuld met gegevens uit Franse steden in de periode 2008–2012. Hij beargumenteert dat Bobo's zorgen voor een groei in stedelijke voorzieningen en een stijging in de prijs van autogebruik. Ten slotte blijkt uit de Franse data dat steden met de hoogste investeringen in voorzieningen gemiddeld minder werkloosheid hebben, maar hogere huizenprijzen.

Saint-Paul, G. (2015) Bobos in paradise: urban politics and the new economy. *IZA Discussion Paper*, 9423.

Levenstevredenheidscijfer

Nederlanders geven hun leven gemiddeld een 7,8. Ze waarderen vooral hun persoonlijke relaties, woon(omgeving) en tijdbesteding positief. De gemiddelde inwoner van de Europese Unie waardeert het leven met een 7,1. Alleen de Oostenrijkers, Denen, Zweden en Finnen waarderen hun leven hoger dan de

7,8
Levenstevredenheidscijfer

Nederlanders. Terwijl de Finnen met een 8,1 voorop lopen in tevredenheid, scoren de Bulgaren het laagst met 4,8. Hiermee zijn de Bulgaren de enige die naar eigen zeggen onvoldoende tevreden zijn met hun leven.

CBS (2015) *Nederlanders geven het leven een 7,8*. CBS persbericht, 6 november.